

Колосова Л. М.
м. Вознесенськ

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ МЕТОДИСТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ УСТАНОВИ: В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Висвітлюються проблеми управління професійним розвитком методистів науково-методичних установ у системі регіональної безперервної педагогічної освіти крізь призму історичного, нормативно-правового та практичного аспектів.

Ключові слова: *управління, професійний розвиток, методисти, науково-методична установа.*

Постановка проблеми

Вступ. Реформування дошкільної та загальної середньої освіти супроводжується інноваціями в галузі освіти та зумовлює необхідність систематичного підвищення якості професійної праці педагогів, пошуку нових способів і засобів удосконалення діяльності методичних служб різного рівня, їх функціонування та управління. Оновлення змісту освіти, запровадження державних освітніх стандартів, розроблення і використання нових педагогічних технологій, альтернативні програми та підручники, нові актуальні проблеми педагогіки, психології та дидактики ставлять педагогів у винятково складне становище. Методичній службі треба надати педагогу право вибору індивідуальної траєкторії професійного зростання, забезпечити йому особистісно орієнтовану методичну підтримку і допомогу через гнучку модель методичної роботи. У свою чергу, це передбачає підвищення загальної, організаційної та професійної культури працівників методичних служб науково-методичних установ районного (міського) рівня, створення умов, що забезпечують: відповідність методичної роботи потребам педагогів і керівників закладів освіти, розроблення нових структурно-функціональних моделей методичних служб, здатних розв'язувати завдання безперервного вдосконалення форм, методів і напрямів методичної діяльності; особистісно орієнтований, диференційований підхід до науково-методичного супроводу організації освітнього процесу на всіх ступенях його розвитку. Раніше сформовану структуру методичних служб необхідно привести у відповідність до потреб часу, надати їй гнучкий, динамічний характер і, що найголовніше, виробити здатність адекватного реагування на актуальні та перспективні потреби освітньої практики. Нове Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр), затверджене наказом Міністерства освіти і науки України № 1119 від 08.12.2008 р. та зареєстроване в Міністерстві юстиції України 25.12.2008 р. за № 1239/15930 передбачає приведення статусу, функцій і змісту діяльності методкабінетів і центрів у відповідність до сучасних вимог [8]. Новий статус методкабінетів як самостійної юридичної особи покликаний сприяти їх інноваційному розвитку та трансформації у науково-методичну устанovu. Такий підхід обумовлює необхідність застосування наукових здобутків у сфері методичного забезпечення системи загальної середньої та дошкільної освіти, здійснення науково-методичного супроводу педагогічних кадрів, підвищення їх кваліфі-

кації на основі науково-пошукових та експериментальних досліджень у міжкурсовий період [11].

У зв'язку з цим, великого значення набуває проблема вдосконалення професійної підготовки практично всіх суб'єктів освітньої практики, але, насамперед, методистів районних (міських) методичних служб, які відіграють ключову роль у формуванні сучасного професійно компетентного педагога, та проблема управління професійним розвитком методистів.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить про те, що проблема створення ефективної методичної служби і питання управління нею привертала увагу дослідників у різні періоди розвитку педагогіки.

Технології управління спиралися на потужний пласт теоретичних досягнень традиційної теорії внутрішньошкільного управління, основи якої закладені в працях Ю. Бабанського, В. Бондаря, Г. Габдуллина, Ю. Васильєва, Ю. Конаржевського, М. Кондакова, В. Кричевського, А. Моїсеєва, А. Орлова, В. Панасюка, М. Поташника, О. Соколова, Н. Сунцова, В. Хавронічева, П. Худомінського, О. Федорової, Т. Шамовой та ін.

Історичний аспект, що враховує досвід, традиції, наступність процесу вдосконалення методичної роботи, відображений у працях М. Виговського, Є. Березняка, М. Черпінського, П. Худомінського, М. Дарманського, І. Жерносека, О. Капченко, Ш. Ганеліна, Є. Голанта, Н. Кравцова, П. Лебедева, В. Малашевича, І. Позняка, К. Ушинського, М. Шабаєва.

Вітчизняною наукою досліджувались аспекти формування фахової компетентності в системі післядипломної освіти, науково-методичної діяльності сучасного педагогічного колективу, створення інноваційної методичної служби, структури та змісту методичної роботи в науково-методичній установі (О. Пєхота, В. Пуцов, І. Зязюн, Н. Протасова, Л. Набока, Н. Клокар, В. Кремень, В. Олійник, В. Дивак, К. Старченко, М. Скрипник, Л. Ніколенко, С. Ніколаєнко, В. Наумова, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, В. Маслов, Г. Литвиненко, Л. Карамушка, С. Клепко, В. Семиченко, О. Зайченко та ін.)

Мета статті — розглянути проблеми управління професійним розвитком методистів науково-методичних установ у регіональній безперервній педагогічній освіті крізь призму історичного, нормативно-правового та практичного аспектів.

Виклад основного матеріалу

Аналіз архівних джерел, наукової та педагогічної літератури, нормативних і директивних документів дає змогу стверджувати, що методична робота за своїм змістом, формами і методами здійснення видозмінювалася залежно від політичних, економічних і соціальних умов розвитку суспільства країни, освітньої парадигми та вимог до фахового рівня вчителів від кінця ХІХ до початку ХХІ ст.

На всіх етапах розвитку суспільства в Україні діяльність районної (міської) методичної служби була спрямована на розв'язання таких основних завдань: підвищення якості навчально-виховної роботи, навчально-методичної діяльності шкіл і методичного рівня вчителя; забезпечення безперервної освіти (1920-ті рр.); створення нової практики освіти (1920-ті рр.); вивчення й поширення кращого педагогічного досвіду (з 1960-х рр.);

підготовку відповідних фахівців і здійснення виховної роботи (з 1960-х рр.); допомогу вчителям у самоосвіті (1970-ті роки); активізацію творчого потенціалу вчителів на діагностичній основі (з 2000-го р.).

Узагальненням, поширенням і координацією методичної роботи вчителів на всіх етапах розвитку України займалися методичні служби, основним центром яких із 2 лютого 1919 р. став педагогічний кабінет, головним завданням якого була організація перепідготовки педагогічних кадрів із урахуванням потреб розвитку країни та висунутих суспільством вимог до єдиної трудової школи, управління методичною роботою з кадрами, яка зводилася до ідейно-теоретичної підготовки, підвищення професійної майстерності, розширення загального культурного світогляду вчителів.

Зміст роботи методичних кабінетів та управління методичною службою завжди визначався державним завданням: здійсненням загальної обов'язкової початкової освіти (20-ті рр ХХ ст.), загальної середньої освіти (1970-ті), підвищенням якості всієї навчально-виховної роботи школи (1990-ті), інтеграцією національної освіти в європейський та світовий освітній простір, посиленням управлінської складової галузі освіти (початок ХХІ ст.).

Наше дослідження історії зародження, становлення, розвитку й управління методичною роботою з педагогічними кадрами з наукових, літературних, педагогічних та публіцистичних джерел переконує нас, що її організаційні форми (від педагогічного кабінету на початку становлення методичної служби і до сучасного методичного центру), її зміст (від надання методичної допомоги вчителям на місцях до організації з ними науково-дослідної та експериментальної роботи), основні методи і форми діяльності (від лекцій і бесід до ділових ігор та тренінгів) стали відображенням реальної потреби в постійному удосконаленні професійної компетентності вчителя протягом кожного досліджуваного хронологічного періоду. Ось чому проблема управління професійним розвитком методиста у всі часи була актуальною.

Таким чином, аналіз історико-педагогічних джерел дає змогу зробити висновок, що методична служба має глибоке коріння. Розуміння суті й змісту науково-методичної роботи пройшло на початку минулого століття від визнання необхідності підвищення кваліфікації педагогів за допомогою інспекторів-методистів через їх включення у внутрішньошкільну методичну роботу до сучасного теоретичного обґрунтування та технологічного впровадження використання науково-методичної роботи у вирішенні інноваційних проблем розвитку системи освіти через методистів районних (міських) методичних кабінетів (центрів). На початку ХХІ ст. в умовах реформування національної системи освіти значно посилилась увага до розвитку методичної та науково-методичної роботи. Сфера методичної діяльності розширюється, наголошується на функціональній різноманітності в діяльності методиста та її відмінності від фахівців-управлінців. Методологічною основою методичної служби стає системний підхід, теорія безперервної освіти, орієнтація на особистість (педагога і школяра), гуманістичний підхід до побудови змісту й організації освітнього процесу.

Отже, впродовж ХХ ст. в теорії та практиці управління освітою, становлення методичної служби напрацьовано значну базу ідей і підходів, на основі яких закладаються освітні альтернативи, відбувається інноваційний пошук. Особливе значення в управлінні освітою приділяється питанням добору та розстановки управлінських кадрів, переходу освітніх систем від режиму функціонування до режиму розвитку, оновленню змісту методичної служби та професійної компетентності методистів.

Нами з'ясовані найбільш актуальні ідеї оновлення діяльності методичної служби з таких якісних позицій, як: зміна підходу в роботі з педагогічними кадрами на основі системного осмислення їхньої освітньої практики та методичних запитів; творче опрацювання накопиченого педагогічного досвіду; удосконалення досвіду роботи на основі введення інновацій; забезпечення високої якості науково-методичного супроводу освітнього процесу на підґрунті сучасної педагогічної парадигми; організація дослідно-експериментальної роботи. Нами визначені принципово нові умови, в яких знаходиться сучасний педагог: відсутність жорсткої регламентації його роботи, значне розширення джерел інформації, модернізація соціальних функцій педагога, зміна системи цінностей, розвиток індивідуальності, власного педагогічного стилю, готовність до схвалення швидких, обґрунтованих рішень, мобільність застосування професійних якостей — все це вимагає посилення діяльності методичної служби з методичного супроводу кожного педагога та професійної компетентності безпосередньо самого методиста.

Діяльність методичної служби на початку третього тисячоліття набуває особливої значущості та гостроти, що обумовлює необхідність і важливість у розв'язанні теоретичних і практичних завдань не лише щодо удосконалення діяльності методичних служб, управління професійним розвитком методистів, а й низки актуальних питань юридичного й організаційного характеру стосовно визначення цілей, принципів, форм, змісту та методів їхньої діяльності, подальшого формування й удосконалення відповідного нормативно-правового забезпечення науково-методичних установ у регіональній безперервній педагогічній освіті. Детальний аналіз наявного організаційно-правового регулювання функціонування районних (міських) методичних кабінетів допомагає зробити висновок про те, що забезпечення післядипломної освіти в Україні вимагає перегляду теперішньої практики правового регулювання управління у сфері післядипломної освіти і, відповідно, до вимог і критеріїв ефективності професійної діяльності методичних служб науково-методичних установ регіонального рівня в умовах безперервної освіти. Потребують також вдосконалення принципи формування та реалізації державної політики у сфері функціонування районних (міських) методичних кабінетів (центрів) у сучасних умовах і створення нормативно-правового механізму, який регулював би це питання на регіональному рівні. Сучасні тенденції розвитку освіти й процес інтеграції до світового та європейського освітнього простору потребують систематизації правових актів щодо безперервної освіти, ухвалення закону про післядипломну освіту. Нормативна база методичної служби регіонального рівня потребує подальшої розробки, що значно вплине на забезпечення ефективності та результативності освітньої стратегії в діяльності районного (міського) методичного кабінету (центру).

Сьогодні питання організації науково-методичної роботи виходить на перший план, і саме методисти науково-методичних установ відіграють ключову роль у формуванні сучасного професійно компетентного педагога. Арсенал методиста — це знання теоретичних основ, технології аналітичної діяльності, інноваційної роботи; педагогічного досвіду, технології його вивчення, узагальнення й оцінки; сучасних інформаційних технологій, професійної педагогічної діяльності; особливостей педагогічної праці; основ методичної діяльності та ін. Методист, по суті, повинен стати дидактом, перейти на вищий науковий рівень. Саме тому першочерговим завданням є створення умов для підвищення рівня компетентності та професіоналізму методистів через різноманітні управлінські механізми. Ще однією з проблем управління професійним

розвитком методистів є той факт, що в сучасних умовах освітня тема все більш стає територіальною, що впливає на появу нових аспектів методичної діяльності в освітніх установах району та міста, а саме створення системи організаційно-педагогічної діяльності, що забезпечує комплекс соціально-орієнтованих заходів, спрямованих на задоволення освітніх потреб особистості та суспільства певного регіону. Забезпечення рівного доступу до освіти та безперервності процесу навчання відбувається за рахунок системи освітніх структур регіону, міста, району, які в сукупності утворюють повний цикл освітньої діяльності, при цьому максимально враховуються освітні запити місцевої спільноти, актуальні та перспективні потреби місцевого ринку праці, підтримуються і розвиваються місцеві історико-культурні традиції. У такому разі діяльність методистів методичних служб реалізується через різноманіття освітніх можливостей сучасної системи освіти, що враховує особливості соціально-економічного розвитку конкретної території, її культурні та побутові коріння. Це означає, що якість професійної діяльності методистів визначається здатністю їньої швидкої адаптації до розв'язання освітніх завдань, які постійно виникають в певному регіоні, що теж є причиною для постійного професійного розвитку методистів. Практика ж свідчить, що робота методистів з педагогами традиційно здійснюється здебільшого, ґрунтуючись на педагогічному досвіді, зразках, методиках, які позитивно себе зарекомендували, а це не забезпечує формування готовності до самостійного наукового пошуку в регіональній системі освіти. Апробовані методики і досвід можуть стати гарантом успіху, якщо методист оволодіває засобами технології проектування як своєї власної методичної діяльності, так і освітнього процесу в цілому. Отже, сучасні підходи до управління професійним розвитком методистів в умовах регіоналізації освіти орієнтують:

- на виявлення сучасних освітніх потреб регіону, міста, району, педагогічних працівників з метою проектування методичної діяльності з урахуванням реальних запитів її споживачів;
- на організацію проектно-прогностичної діяльності методистів з урахуванням особливостей місцевих умов;
- на забезпечення варіативності змісту і поліфункціональності діяльності методистів в умовах, що змінюються;
- на високе науково-методичне забезпечення методичних служб (опора на знання сучасних науково-педагогічних концепцій розвитку особистості педагога, соціокультурні, економічні, культурологічні, антропологічні, аксіологічні, методологічні, методичні, психологічні та ін.);
- на комп'ютеризацію та автоматизацію діяльності методистів.

Врахування вищезазначених проблем в управлінні професійним розвитком методистів сприятиме зростанню науково-методичної підготовки як методичних, так і педагогічних кадрів відповідно до норм і вимог національної системи освіти.

Висновки

Соціально-освітні перетворення в нашому суспільстві особливо впливають на структуру управління методичною роботою і професійним розвитком методистів, зокрема. Професійні запити педагогічних кадрів постійно зростають. Управлінці та вчителі вимагають від методичної служби освітньої, інформаційної, консультативної, компенсаторної, дослідницько-пошукової, проектувальної, упроваджувальної, аналітико-

прогностичної, діагностичної, моніторингової, експертної функцій, які прописані в новому Положенні про районний (міський) методичний кабінет (центр) (2008 р.). Тому управління професійним розвитком методистів науково-методичних установ зумовлюється реалізацією ідеї безперервної освіти як фундаментальної засади особистісного професійного самовизначення педагога. Крім цього, проголошена філософами ХХ ст. компетентнісно зорієнтована, гуманістична парадигма освіти на засадах людино-центричного виміру теж передбачає переорієнтацію стилю і методів управління науково-методичною діяльністю.

У зв'язку з вищезазначеними змінами в діяльності методистів науково-методичних установ, їх інноваційна спрямованість характеризується оновленням у їхньому способі діяльності та стилі мислення, систематичним розробленням та апробацією педагогічних нововведень; формуванням власної ініціативної позиції, інтелектуального розвитку; систематичним упровадженням у методичну роботу закладів освіти «активних» методів науково-методичного супроводу, новітніх освітніх технологій, пріоритетних принципів освіти.

Ми вважаємо, що новий методичний професіоналізм працівника методичної служби включає: визнання методиста самого себе як суб'єкта методичної діяльності; володіння нормами здійснення методичної діяльності як в ситуації стабільного функціонування, так і в ситуації розвитку освітньої установи; оволодіння новими засобами методичної діяльності: технологічним, педагогічним, дослідницьким, експертним, управлінським.

Дослідження показало, що діяльність методистів науково-методичних установ необхідно вивести на рівень їх відповідності новим цілям професійної освіти. Необхідною умовою цього процесу є створення і реалізація моделі управління професійним розвитком методистів науково-методичних служб у регіональній безперервній педагогічній освіті; створення оптимальної структури методичної служби; використання сучасних досягнень педагогічної науки в теоретичній і практичній підготовці методичних працівників; проведення цілеспрямованої роботи з розвитку у них мотивації до оволодіння новими професійними знаннями й уміннями; створення оптимальних умов для функціонування методичної служби в режимі розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василевская Е. В. Методическая работа в системе образования: состояние, тенденции, проблемы : моногр. / Е. В. Василевская. — М. : АПКППРО, 2008. — 180 с.
2. Дивак В. В. Професійне становлення методистів у закладах післядипломної освіти педагогічних працівників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. В. Дивак ; Держ. акад. керів. кадрів освіти АПН України. — К., 1999. — 189 с.
3. Жерносек І. П. Науково-методична робота в середніх загальноосвітніх навчальних закладах / І. П. Жерносек. — К. : ВІПОЛ, 2002. — 88 с.
4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. — К. : Пед. думка, 2009. — 520 с.
5. Набока Л. Я. Підготовка методистів до впровадження оновленого змісту освіти в системі підвищення кваліфікації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. Я. Набока ; Укр. ін-т підвищ. кваліфікації керів. кадрів освіти. — К., 1997. — 229 с.

6. Олійник В. Наукові засади розроблення прогностичної моделі розвитку післядипломної освіти в Україні / В. Олійник, В. Семиченко, Л. Пуховська, Л. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. — 2007. — № 1. — С. 18–23.

7. Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр) // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. — К. : Пед. преса, 2009. — № 13. — С. 25.

8. Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка: наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В. І. Пуцова, Л. Я. Набоки. — К., 2007. — 228 с.

9. Теорія і практика управлінської діяльності районного відділу освіти : моногр. / О. І. Зайченко, Н. М. Островерхова, Л. І. Даниленко, О. І. Зайченко. — К. : ВПЦ Техпрінт, 2000. — 352 с.

10. Управління інноваційним розвитком районного(міського) методичного кабінету: наук.-метод. посіб. / К. М. Старченко, В. І. Пуцов, Ю. І. Завалевський, Г. М. Литвиненко. — Чернівці : Бурек, 2010. — 344 с.

11. Чернишова Є. Р. Післядипломна педагогічна освіта в консорціумі закладів післядипломної педагогічної освіти, перспективи розвитку / Є. Р. Чернишова // Післядипломна освіта в Україні. — 2010. — № 2. — С. 7–9.

Колосова Л. Н.

ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ РАЗВИТИЕМ МЕТОДИСТА НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОГО УЧРЕЖДЕНИЯ В ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ

Освещены проблемы управления профессиональным развитием методистов научно-методических учреждений в системе регионального непрерывного педагогического образования сквозь призму исторического, нормативно-правового и практического аспектов.

Ключевые слова: *управление, профессиональное развитие, методисты, научно-методическое учреждение.*

Kolosova L. N.

PROBLEMS OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT MANAGEMENT OF METHODISTS OF SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL INSTITUTIONS: THEORY AND PRACTICE

The article touches upon the problems of professional development management of specialists in educational methods of scientific-methodological institutions in the system of regional continual pedagogic education through the lens of historic, legal and practical aspects.

Key words: *management, professional development, Methodist, scientific-methodological institution.*